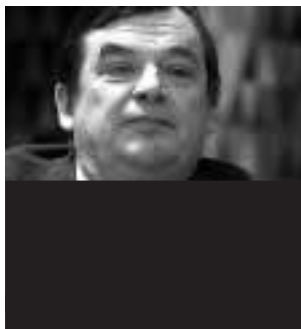

Økonomifagets svingninger gjør at vi uten å blunke løser inn industriarbeidsplasser, som vi har for mye av, i kapital, som vi har for mye av.

Kapitalens tidsalder

«Trade or Die», som hevder at neandertalernes utryddelse skyldtes at de ikke hadde frihandel. Felles for disse innspillene er at de springer ut av en økonomiforståelse i Adam Smiths tradisjon, der selve årsakene til velstandssøkningen – ny kunnskap og ny teknologi – oppstår utenfor selve modellen, de er eksogene. Frihandel blir forklaringen på alt.

Gjennom en slik økonomisk motesyklus gjenoppdager vi ulike økonomer. Mønsteret er omtrent slik: et vesentlig teknologisk gjennombrudd skaper stor vekst uten å skape inflasjon – slik som i USA i 1990-årene – og økonomene gjenoppdager Joseph Schumpeter, som med sine bølger av innovasjon og kreativ ødeleggelse kan forklare dette. Finanskapitalen forelsker seg helt i denne teknologien, og børsene raser tilvers. Dette er innledning til en periode der finanskapitalen overtar styringen av økonomien. I dag er vi i ferd med å gjenoppdage den norsk-amerikanske økonomen Thorstein Veblen (1857-1929), som skrev nettopp i og om en slik periode. Veblen er den amerikanske økonom det er utgitt desidert flest bøker om; et titall bare de siste 10 årene. Veblens grunnsyn er at kapitalister som tjener penger på å produsere er grunnleggende forskjellige fra dem som tjener penger på kjøp og salg. Krisen oppstår i Veblens verden gjennom ubalansen som oppstår fordi de aktørene som tjener penger på kjøp og salg fullstendig tar over fra dem som tjener penger på produksjon. Den siste perioden begynner når finanskapitalen har spilt fallitt og skapt en enorm krise, som i 1929, og vi trenger en Keynes til å få produksjonen i gang igjen. Deretter kan syklusen igjen begynne på nytt ...

I de periodene produksjonskapitalen dominerer, finner man kreative løsninger på hvorledes nasjonenes fellesgoder kan utnyttes til å skape velstand. Midt under den amerikanske borgerkrigen satte den amerikanske stat av 30.000 acres offentlig land for hver senator og medlem av representantenes hus i hver delstat. Disse midlene finansierte et universitet i hver eneste delstat, finansieringens størrelse var altså

ILLUSTRASJON: HALVARD SKAUGE

For dem av oss som ser på økonomisk teori over tid, er det tydelig at faget er gjenstand for sykliske bølger. En viktig dimensjon er markedets rolle. Enten som et verktøy for å øke velstanden eller som et mål i seg selv, utfra en teori om at markedet er en institusjon som i seg selv skaper harmoni. 1760-årene og 1840-årene var perioder da den økonomiske moten tilsa at et selvregulerende marked ville løse de fleste problemer. I begge tilfeller skapte denne illusjonen betydelige sosiale problemer og var klart medvirkende til politiske revolusjoner både i 1789 og 1848.

Etter Berlin-murens fall gikk vi på nytt inn i en slik periode som ble ytterligere forsterket gjennom den teknologiske utviklingen i 1990-årene. Det som karakteriserer slike perioder er et enormt fokus på handel og på finansielle variabler kombinert med et tilsvarende tap av teoretisk interesse for produksjon. Vi er i dag kollektivt overbevist om at vår økonomiske overlevelse er avhengig av en stadig finkalibrering av rentesatsene, mens vi samtidig er like overbevist om at sammensetningen av produksjonslivet helt og holdent kan overlates til markedets usynlige hånd. I andre perioder er det omvendt: økonomene er overbevist om at bare man har den riktige sammensetningen av et dynamisk og innovativt næringsliv, kan de finansielle variablene i stor grad ta vare på seg selv. Mitt syn er at man må holde øye med begge deler.

Det paradoksale er at det nettopp er i perioder med voldsom teknologisk utvikling at produksjonen glemmes og handel i seg selv får all æren for økonomisk utvikling. Noen ganger kjenner kulden av frihandel ingen grenser. I Dagens Næringsliv strever Victor Norman for å overbevise oss om at norske bonders kamp mot frihandel i stor grad må ta medansvar for Afrikas fattigdom. I siste utgave av Foreign Policy finner vi i samme stil artikkelen

proporsjonal med antall folkevalgte. Dette er løsninger som bruker markedet, men som ikke skapes av markedet.

Et av Thorstein Veblens poeng er at når finanskapitalen dominerer, skjer det motsatte: offentlig velstand blir privatisert uten at det skapes ny offentlig velstand. Privatistene fra Argentina til Russland gjør Veblens syn på kapitalismen som en videreføring av sjøoveri aktuell på nytt. Dette ville vært et eksempel der ensidig fokus på finansielle variabler – vekselkurs, renter, budsjettbalanse – mens produksjonslivet ble fullstendig neglisjert, førte til et fall på over 60 prosent i det nasjonale real-lønnsnivå. Fallet i Russlands real-lønninger er i samme størrelsesorden.

Produksjonskapitalismen hadde skapt et system der Union eide fossefall for å kunne produsere papir. På samme måte som eiendomsverdien av Penn Central's jernbanestasjon i New York etter hvert langt oversteg fortjenestemulighetene i å drive jernbane, ble Unions kraftrettigheter mer interessante enn det å produsere papir. Som nasjon innløser vi det vi har for lite av, nemlig industriarbeidsplasser, i det vi har for mye av, nemlig ka-

pital. En hovedutfordring er å dyrke frem en ny produksjonskapitalisme som kan bruke noe av vår kapital til å skape arbeidsplasser i Norge basert på ny teknologi som erstatning for finanskapitalens nedbyggingsvirksomhet.

De ansvarlige økonomene forteller oss at vi ikke kan bruke oljepengene i Norge fordi det vil skape inflasjon. De har ikke fått med seg Alan Greenspans a-ha-opplevelse i 1994, da han så at innovasjon og teknologisk fremskritt – det vil si Schumpeter – kunne forklare hvordan USA kunne oppleve så høy vekst uten inflasjon. Teknologisk utvikling og innovasjon skaper deflasjon, ikke inflasjon. Vi kan la oss inspirere av USAs næringspolitikk fra produksjonskapitalismens tid og for eksempel tildele NTNU inntektene fra deler av et oljefelt for å utvikle alternative energikilder til olje og gass. På den måten vil vi både skape interessante og godt betalte arbeidsplasser i Norge, samtidig som vi kunne bidra til å løse verdenssamfunnets store problemer. Det krever imidlertid at vi forserer utviklingen av hva som er høyeste mote blant norske økonomer.

Økonomene Hilde Bøjer, Elizabeth Nygaard, Peder Martin Lysestøl, Erik S. Reinert og Marianne Marthinsen skriver på torsdager i Klassekampen. Radikalt økonominettverk finner du på www.ekonominettverket.no

Erik S. Reinert, siviløkonom og sosialøkonom, og seniorrådgiver for Europaprogrammet. reinert@europaprogrammet.no

«Som nasjon innløser vi det vi har for lite av, nemlig industriarbeidsplasser, i det vi har for mye av, nemlig kapital»